

"Bu tavus kuşundaki ruh o kadar âlîdir ki, onun sâniî onun içindedir veya o olmuş. Hem o ruh, vücuduyla müttehid, vücudu ise sûret-i zâhiriye ile mümteziç olduğundan..." Zeval bulan tavus kuşunun güzellikleri ise, kişi ona nasıl Sani'ini ittisal eder?

Vahdet-i Vücut: Allah'ın varlığı dışında bütün varlıkların vücudunu inkar ederek sadece Allah'ın varlığına nazarı teksif etmektir. Vahdet namına kesreti, Allah namına kainatı inkar etme mesleğidir.

Bu meslekte gidenleri böyle bir tarza iten sebep ise, kesret ve eşyanın Allah'a olan huzura mani olmasıdır. Huzuru kazanmak için eşyanın ve kainatın varlıklarını yok sayıyorlar, nazarlarını sadece Allah'ın varlığına yoğunlaştırıyorlar. Hatta Allah'ın varlığında öyle fani oluyorlar ki, Allah'ın diğer isim ve sıfatlarını bile akıllarına getirmiyorlar. Tabi bu tarz meslek kalbi ve hissidir, akli ve muhakeme tarzında değildir; şayet aklen ve muhakeme ederek bu tarzı savunsa mesul olur. Zira Ehl-i sünnet Allah'ın dışında eşyanın ve mahlukatın da varlığını kabul etmiştir.

Bu vahdet-i vücut mesleği, manevi yol kat etme esnasında bir cezbe bir sarhoşluk halidir ve muhakeme ve aklın iptal olmasıdır. Allah'ın varlığının şiddetinden diğer varlıkların zayıf vücutlarını fark edemiyor ve "**yoktur**" diyor.

Mesela denize bir kap su dökülse, sonra dökülen suyu göster denilse, göstermek mümkün değildir; zira bir kap su o deniz içinde tamamen kaybolur gider. Denize hasrı nazar eden birisi, onun dalgalarına dalmış bir adam "**Denizden başka su yok.**" dese hakkıdır. Veya elimizde fener ile güneşe yaklaşırsak, güneşin şiddetli ışığında o fenerin sönük ışığı kaybolur gider, fenerin ışığını güneşin şiddetli ışığı içinde seçemeyiz, o zaman güneşin ışığının gözünü almasından dolayı "**Fenerin ışığı yok.**" desek mazur sayılırız.

İşte bu iki misal gibi, Allah'ın varlığında fani olmuş bir vahdet-i vücut evliyası, diğer mahlukatın varlıklarını fark edemiyor, eşyaya ya yok diyor ya da eşya O diyor. Allah'ın varlığında sarhoş oluyor, muhakeme kalmıyor, ondan mazur sayılmışlar. Yalnız bu meslekte gidebilmek için mahlukatı ve eşyayı geriye atıp yalnız Allah'a hasrı nazar etmek lazımdır. Kalbinde eşyanın sevgisi yerleşmiş birisi eşyayı inkar edemez, belki tersi olur. Allah için eşyayı değil eşya için Allah'ı inkar etme tehlikesine düşebilir. Zaten herkes bu riski ve tehlikesi çok olan yolda yürüyemez.

Allah'ın her bir isminin kainat aynasında tecellileri farklı farklıdır. Bir ismin berrak olarak görünmesi ve kendini nazarlarda sarih olarak ilan etmesi, ancak eşya aynasının üzerinde parlak bir şekilde nakışlarını işlemek ile olur. Mesela **Rezzak**

ismi en güzel midenin çok yiyecek ve içeceklere muhtaç olması ile anlaşılır. **Muhyi** ismi hayatın eşya üzerinde görünmesi ile tebarüz eder. **Mümit** ismi canlıların ölümü ile belirgin hale gelir. **Musavvir** ismi eşyanın estetik şekillere bürünmesi ile zahir olur...

Ama Allah'ın bazı isimleri vardır ki, eşyanın vücutları ve varlıkları o isimlerin görünmesini ve okunmasını gizleyebiliyor ya da okunmasına mani olabiliyor. Bu yüzden bu isimler dairesinde eşya ne kadar sönük ve belirsiz olursa Allah'ın isimleri de o kadar parlak ve belirgin hale gelir.

Mesela Allah'ın **Mevcut** ve **Vahid** isimleri eşyanın yok sayılmasında ve varlık rengi verilmemesinde daha parlak ve belirgin olarak tebarüz ve tezahür eder. Zira eşyanın varlığı ve çokluğu Allah'ın varlığı ve tekliği önünde kalın bir perde olarak durduğu için, okunmasında ve anlaşılmasında bir perde hükmüne geçiyor. İnsanların ekserisinin nazarında eşya Allah'ın **Mevcut** ve **Vahdet** isimlerini gölgeliyor ve parlak bir şekilde görünmesini engelliyor. Onun için bazı evliyalar o isimler dairesine girdikleri ve o dairede fani oldukları vakit, eşyanın varlık ve vücutlarını fark edemeyip ya inkar etmişler ya da evham derecesine indirmişler. Ancak bu şekil huzuru İlahiyeyi kazanabilmişler.

Yani Allah'ın **Mevcut** ve **Vahid** gibi isimleri dairesinde eşyanın hayali ve vehmi zannedilmesi pek zararlı bir yol değildir, belki o isimlerin parlak olarak idrak edilmesinde faydalı bir yoldur; ama aynı tavrı diğer isimlere de tatbik kalkarsa o zaman yanlış ve riskli bir yola girilmiş olur.

Zira diğer isimler ancak eşyanın gerçek ve hakikatli yüzünde tebarüz ve tezahür edebilirler, yoksa hayali ve vehmi eşya üzerinde tecelli etmeleri mümkün değildir. Nasıl siyah tahta üstünde beyaz tebeşir parlak olarak görünür, ama tahta beyaz olsa o zaman beyaz tebeşir belirsiz hale gelir. Aynen bunun gibi, eşyanın varlık tahtası üstünde Allah'ın varlığı haşmetli ve parlak olarak tebarüz etmiyor. Ama eşyanın yokluk tahtası üstünde Allah'ın varlık rengi çok parlak ve mükemmelen tezahür eder. İşte bu sırdan dolayı İbn-i Arabi gibi evliyalar, Allah'ın varlık rengini iyi idrak etmek ve parlak olarak görmek için eşyayı yokluk perdesi ile sarmalamışlar.

Belki bu tarz Allah'ın **mevcud** ve **vahded** isimleri için iyi olabilir, ama diğer isimleri için nakıs ve arızalı bir yoldur. Zira diğer isimler ancak eşyada tecelli ile tebarüz ediyor. Şurası unutulmamalı Allah'ın **mevcud** ve **vahded** sıfatları, ancak ve ancak eşyanın yok farz edilmesi ile anlaşılır, hükmü yanlış bir hükümdür. Zira eşyada da inkar ve tevhim edilmeden o isimlerin tecellileri okunabilir. Bu yüzden asfiya ve cadde-i kübra yolunda **vahdet-i vücut mesleği** görülmez, zira ne kadar zevkli ve parlak gibi de dursa **eksik ve hususi bir yoldur**.

Tavus kuşu örneği yukarıdan beri tarif etmeye çalıştığımız vahdet-i vücut mesleğinin ortaya çıkış nedenlerinden birisi olan, mecazi aşkın hakiki aşka dönüşmesinden hasıl olan ruh halini akla yaklaştırmak için verilen bir temsildir.

"Meselâ, hârîka ve emsalsiz, gayet büyük ve gayet ziynetli, şark ve garba bir anda uçacak ve şimalden cenuba ulaşan kanatlarını kapayıp açacak, yüz binler nakışlarla tezyin edilmiş ve kanadının herbir tüyünde gayet dâhiyâne san'atlar derc edilmiş bir tavus kuşu farz ediyoruz. Şimdi seyirci iki adam var. Akıl ve kalb kanatlarıyla bu kuşun yüksek mertebelerine ve hârîka ziynetlerine uçmak istiyorlar."

"*Birisi*, bu tavus kuşunun vaziyetine ve heykeline ve hârikulâde herbir tüyündeki kudret nakışlarına bakar ve gayet aşk ve şevk ile sever. Dakik tefekkürü kısmen bırakır ve aşka yapışır. Fakat görür ki, hergün o sevimli nakışlar tahavvül ve tebeddül eder. Sevdiği ve perestiş ettiği o mahublar kaybolur, zeval buluyor. O adam kendine tesellî vermek ve aklına sığdıramadığı vahdet-i hakikî ile rubûbiyet-i mutlaka ve ehadiyet-i zâtî ile hallâkiyet-i külliyeye mâlik bir nakkâşın bir nakş-ı san'atıdır demek lâzım gelirken, o itikad yerine, 'Bu tavus kuşundaki ruh o kadar âlîdir ki, onun sâniî onun içindedir veya o olmuş. Hem o ruh, vücuduyla müttehid, vücudu ise sûret-i zâhiriye ile mümteziç olduğundan, o rûhun kemâli ve o vücudun yüksekliği, bu cilveleri böyle gösterir, her dakika başka bir nakşı ve ayrı bir hüsnü izhâr eder. Hakikî ihtiyar ile bir îcad değil, belki bir cilvedir, bir tezâhürdür.' der."

"*Diğer adam* der ki: Bu mîzanlı ve nizamlı, gayet san'atkârâne nakışlar, kat'î bir surette, bir irâde ve ihtiyar ve kasd ve meşîeti iktizâ eder. Irâdesiz bir cilve, ihtiyarsız bir tezâhür olamaz. Evet, tavusun mâhiyeti güzel ve yüksektir; fâili ile hiçbir cihette ittihâd edemez. Rûhu güzel ve âlîdir, fakat mûcid ve mutasarrıf değil, belki ancak mazhar ve medardır. Çünkü her bir tüyünde, bilbedâhe, nihâyetsiz bir hikmetle bir san'at ve nihâyetsiz bir kudretle bir nakş-ı ziynet görünüyor. Bu ise irâdesiz, ihtiyarsız olamaz. Bu kemâl-i kudret içinde kemâl-i hikmeti ve kemâl-i ihtiyar içinde kemâl-i rubûbiyeti ve merhameti gösteren san'atlar, cilve milve işi değil. Bu yaldızlı defteri yazan kâtip onun içinde olamaz, onunla ittihâd edemez. Belki, yalnız o defter, o kâtibin yazı kaleminin ucuyla temâsı var. Öyle ise, o kâinat denilen misâlî tavusun hârikulâde ziynetleri, o tavus Hâlikının yaldızlı bir mektubudur."(1)

Kainat, Allah'ın sonsuz güzelliğine işaret eden bir levha ve alamettir. Kainatın bu levha ve alamet yönünü unutup bizzat kainata gönül bağlayan bir aşık, kainatın üstündeki güzelliklerin kaybolmasından müthiş bir ıstıraba düşüyor. Hem bu ıstırabını teskin etmek için hem de kainat üzerindeki o fani güzelliklere beka verebilmek için onları Allah ile ittisal etmeye çalışıyor ta ki bekaya mazhar olsun. Bu

aşk penceresinden makul olabilir, ama akıl ve madde penceresinden bakılırsa o zaman büyük bir risk içine girer. Kalbi Allah'a yönelmiş bir zat için şu mecazi aşk hakiki aşka gidebilir, ama kalbi maddeye bakan birisini aynı şekilde götürmez, madde bataklığına sevk edebilir.

Halbuki eşya üstünde görünen bütün güzellikler Allah'ın sonsuz güzelliğinden süzülüp gelen zayıf gölgelerdir. Bu gölgeler sadece yön levhalarıdır, yani sonsuz güzelliğe işaret eden birer ipuçlarıdır. Neden ipuçlarını takip ederek asıl kaynağa gitmek varken, ipuçlarını asıl ile ittisal edip onlara bir çeşit beka rengi verip de riskli bir yola gireyim ki. Kalbinde Allah sevgisi tam yerleşmemiş birisi için bu yolda gitmek büyük bir tehlikedir, madde ve mecaz aşkı içinde boğulup kalma ihtimali yüksektir. Bu sebeple vahdet-i vücut yolunda gidenlerden çok azı kurtulabilmiş denilmiştir.

(1) bk. [Lem'alar, Dokuzuncu Lem'a](#).